Sandsynlighedsregning
2. forelæsning

Bo Friis Nielsen

Anvendt Matematik og Computer Science
Danmarks Tekniske Universitet
2800 Kgs. Lyngby – Danmark
Email: bfni@dtu.dk

Vigtigste nye emner i 2.1, 2.2 og 2.5

- Binomialfordelingen p.81 : $P(k\text{successer}) = \left(\begin{array}{c} n \\ k \end{array} \right) p^k q^{n-k}$
- Normalfordelingsapproksimationen p.99

$$P(\text{mellem } a \text{ og } b) = \Phi\left(\frac{b+\frac{1}{2}-n\cdot p}{\sqrt{n\cdot p\cdot q}}\right) - \Phi\left(\frac{a-\frac{1}{2}-n\cdot p}{\sqrt{n\cdot p\cdot q}}\right)$$

- Hypergeometrisk fordeling - stikprøve uden tilbagelægning - p.125

$$P(g \text{ gode og } b \text{ dårlige}) = \frac{\left(\begin{array}{c} G \\ g \end{array} \right) \left(\begin{array}{c} B \\ b \end{array} \right)}{\left(\begin{array}{c} N \\ n \end{array} \right)}$$

Case: (motivation for Binomialfordelingen)

En fabrikant af plastik lyseholdere garanterer, at i en æske med 20 holdere vil højst to være itu.Man har gennem længere tid konstateret, at 5% af de producerede lyseholdere er defekte.

- Hvad er sandsynligheden for, at en æske overholder garantien?
- Hvad er sandsynligheden for, at alle holdere i en æske er intakte?

En forhandler køber et parti med 50 æsker. Han lover at erstatte alle holdere, der er itu.

- Hvad er det forventede antal holdere, han skal erstatte, hvis alle 50 æsker bliver solgt?

Det er bekvemt at generalisere problemet

- Antagelser:
  - ◇ Vi har n emner, med een af to egenskaber kaldet succes og fiasko
  - ◇ Hver har en sandsynlighed for succes på p
- Der er uafhængighed mellem de enkelte emner mht. egenskaberne succes/fiasko
- Vi har således n på hinanden følgende uafhængige Bernoulli experimenter

Bernoulli fordeling

- Det simplest mulige experiment
- To muligheder
  - ◇ Succes/fiasko
  - ◇ Mand/kvinde
  - ◇ Regn/ikke regn
- (I næste uge vil vi identificere den ene mulighed med 1, $X(\text{succes}) = 1$, den anden 0, $X(\text{fiasko}) = 0$)
  - ◇ $P(\text{succes}) = p$, $P(\text{fiasko}) = 1 - p$
- $X \sim be(p)$

- I_i: Hændelsen i intakte holdere
- Hvad er $P(I_i)$?
- Antag, at holderne produceres sekventielt. Sandsynligheden for, at n holdere er intakte, er

$$P(n \text{ intakte}) = P(I_n) = p \cdot p \ldots p = p^n$$

- Tilsvarende er sandsynligheden for, at alle n er itu:

$$P(n \text{ itu}) = P(I_0) = (1-p) \ldots (1-p) = (1-p)^n$$

- For I_i, generelt
  i må vi tælle antallet af sekvenser med præcis i intakte. Antallet er

$$\left(\begin{array}{c} n \\ i \end{array} \right) = \frac{n!}{i!(n-i)!}$$

Vi har udledt Binomial fordelingen

- $P(I_i) = \left(\begin{array}{c} n \\ i \end{array} \right) p^i (1-p)^{n-i}$
- En fundamental byggesten/værktøj i ingeniørens værktøjskasse.
- Det forventede antal successer ud af n (long term average)

$$E(X) = np$$

- Vi diskuterer dette begreb i dybden i næste uge - afsnit 3.2

Vi vil betragte et kast med 7 terninger.

Spørgsmål 1

Hvad er sandsynligheden for at få netop 4 seksere

1 ☐ $\frac{7!}{4!3!} \frac{125}{6^7}$

2 ☐ $\frac{7 \cdot 6 \cdot 5}{4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1} \left(\frac{5}{6}\right)^3 \frac{1}{6^4}$

3 ☐ $\frac{4}{6}$

4 ☐ $\left(\frac{5}{6}\right)^3 \frac{1}{6^4}$

5 ☐ $\frac{4}{7}$

6 ☐ Ved ikke

Tilbage til lyseholderfabrikanten

- Lad B_i betegne hændelsen, at i holdere er itu.

$$P(\text{Indenfor garantien}) = P(B_0) + P(B_1) + P(B_2)$$

- Sandsynlighederne $P(B_i)$ er givet ved Binomialfordelingen

$$P(B_0) + P(B_1) + P(B_2)$$

$$= 0.95^{20} + 20 \cdot 0.95^{19} \cdot 0.05 + \frac{20 \cdot 19}{2} \cdot 0.95^{18} \cdot 0.05^2 = 0.9245$$

- Det forventede antal, der skal erstattes fra en æske, er

$$np = 20 \cdot 0.05 = 1$$

- Vi forventer at måtte erstatte 50 holdere fra 50 æsker

- Fabrikanten har en stor detailhandelskæde mellem sine kunder
- Kæden indkøber 12,500,000 æsker
- kunden har konstateret 13,403,411 defekte holdere, som fabrikanten må erstatte ifølge kontrakten. Fabrikanten mistænker, at nogle af holderne er blevet ødelagt af kædens personale eller kunder.
- Hvem støtter I?
- Indledende undersøgelse:

$$\frac{13,403,411}{20 \cdot 12,500,000} = 0.0536$$

- Hvad skal man konkludere?

Model

- Sandsynligheden $P(B_i)$ for hændelsen B_i, at i holderere er itu

$$P(B_i) = \begin{pmatrix} 250,000,000 \\ i \end{pmatrix} 0.05^i 0.95^{250,000,000-i}$$

- Binomialfordelingen
- Vi ønsker at beregne

$$\sum_{i=13,403,411}^{250,000,000} P(B_i) = 1 - \sum_{i=0}^{13,403,410} P(B_i)$$

- En stærkt udfordrende beregning!

Normalfordeingen p.94

$$\Phi(x) = \int_{-\infty}^{x} \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{1}{2}t^2} \mathrm{d}t$$

- Normalfordelingen er meget vigtig i sandsynlighedsregning og statistik
- Blandt andet på grund af den centrale grænseværdisætning (CGS - eng: Central Limit Theorem - CLT), der siger, at gennemsnittet af et stort antal uafhængige målinger er meget godt beskrevet ved normalfordelingen. Dette gælder under meget generelle antagelser.

Normalapproksimationen p.99

- Antal successer beskrives ved $B(n,p)$

$$P(a \leq \text{antal successer} \leq b) = \sum_{i=a}^{b} \binom{n}{i} p^i (1-p)^{n-i}$$

$$= \Phi\left(\frac{b - np + \frac{1}{2}}{\sqrt{np(1-p)}}\right) - \Phi\left(\frac{a - np - \frac{1}{2}}{\sqrt{np(1-p)}}\right)$$

- Brugen af $a - \frac{1}{2}$ og $b + \frac{1}{2}$ snarere end a, b kaldes en kontinuitetskorrektion.
- Den er vigtig for små værdier af $\sqrt{np(1-p)}$
- Approksimationen kan forfines yderligere: side 104

Lad H_i betegne hændelsen: Antallet af krone i 400 kast med en retfærdig mønt er i.

Spørgsmål 2

Beregn sandsynligheden for $P(\cup_{i=190}^{210} H_i)$ - (eventuelt approksimativt).

1 ☐ $\frac{1}{2}$

2 ☐ $\Phi(1.05) - \Phi(-1.05)$

3 ☐ $\Phi(1.75) - \Phi(-1.75)$

4 ☐ $\sum_{i=185}^{215} \binom{400}{i} \frac{1}{2^{400}}$

5 ☐ $\Phi(1.50) - \Phi(-1.50)$

6 ☐ Ved ikke

hvor Φ betegner fordelingsfunktionen for en standardiseret normalfordelt variabel.

Normalapproksimationen for lyseholderne

- Vi ønsker at beregne $P(\text{mindre end 13,403,411 defekte holdere})$, som ved brug af normalapproksimationen findes til

$$\Phi\left(\frac{13,403,410 + \frac{1}{2} - 250,000,000 \cdot 0.05}{\sqrt{250,000,000 \cdot 0.05(1-0.05)}}\right)$$

$$= \Phi\left(\frac{903,410.5}{3,446.01}\right) = \Phi(262.16) \tilde{=} 1$$

- Den sandsynlighed vi er interesseret i er $P(\text{mere end 13,403,410})$, der er $\tilde{=} 0$.
- Enten har fabrikanten været meget uheldig, eller fejlraten er højere end 5%, eller nogle af lyseholderne er blevet beskadiget efter fabrikationen.

Hvad er rimelige værdier for antallet af defekte holdere?

- Vi vil bestemme c, således at

$$P(n \cdot p - c \leq \text{Antal defekte holdere} \leq n \cdot p + c) = 0.95$$

- Ved brug af normalapproksimationen får vi

$$P(n \cdot p - c \leq \text{Antal defekte holdere} \leq n \cdot p + c)$$

$$= \Phi\left(\frac{(n \cdot p + c) + \frac{1}{2} - n \cdot p}{\sqrt{np(1-p)}}\right) - \Phi\left(\frac{(n \cdot p - c) - \frac{1}{2} - n \cdot p}{\sqrt{np(1-p)}}\right)$$

- For store c er dette approksimativt

$$\Phi\left(\frac{c}{\sqrt{np(1-p)}}\right) - \Phi\left(\frac{-c}{\sqrt{np(1-p)}}\right)$$

$$= \Phi\left(\frac{c}{\sqrt{np(1-p)}}\right) - \left(1 - \Phi\left(\frac{c}{\sqrt{np(1-p)}}\right)\right)$$

$$= 2\Phi\left(\frac{c}{\sqrt{np(1-p)}}\right) - 1$$

Med

$$2\Phi\left(\frac{c}{\sqrt{np(1-p)}}\right) - 1 = 0.95$$

får vi

$$\Phi\left(\frac{c}{\sqrt{np(1-p)}}\right) = \frac{1.95}{2} = 0.975$$

Således at

$$\frac{c}{\sqrt{np(1-p)}} = 1.96 \qquad c = 1.96 \cdot \sqrt{np(1-p)} = 6754.2$$

- Der vil altså med 95 % sandsynlighed være mellem 12,493,246 og 12,506,754 defekte holdere.
- Et overraskende snævert interval

Kvadratrodsloven p.100

- For store n; i n uafhængige forsøg med sandsynlighed p for succes i det enkelte forsøg
  - ◇ vil antallet af successer med høj sandsynlighed, ligge i et relativt snævert inteval centreret om np, med et moderat multiplum af $\sqrt{n}$ på en numerisk skala.
- *Andelen* af successer vil, med høj sandsynlighed, ligge i et smalt interval centreret om p, med en bredde, der er et moderat multiplum af $\frac{1}{\sqrt{n}}$.

De store tals lov p.101

- Hvis n er stor, vil andelen af successer i n, uafhængige forsøg, med overvældende sandsynlighed, være meget tæt på p, sandsynligheden for succes i det enkelte forsøg. Mere formelt:
  - ◇ for uafhængige forsøg, med sandsynlighed p for succes i hvert forsøg, for hver $\epsilon > 0$, uanset størrelse, for $n \to \infty$

$$P(\text{Andelen af successer i de } n \text{ forsøg afviger mindre end } \epsilon \text{ fra } p) \to 1$$

By A har en befolkning på 4 millioner, og by B har en befolkning på 6 millioner. Begge byer har den same andel af kvinder. Man tager en tilfældig stikprøve af personer (med tilbagelægning), fra *hver* by for at estimere denne andel. Følgende tre metoder til at bestemme stikprøvestørrelserne overvejes

- ◇ I: En 0.01% stikprøve fra hver by
- ◇ II: En stikprøve på 400 fra hver by.
- ◇ III: En 0.1% stikprøve fra by A, og en 0.075% stikprøve fra by B.

Spørgsmål 3

- Angiv, for hvilke metoder estimatet p_A for by A og estimatet p_B for by B har samme præcision.

1 ☐ Ingen af metoderne giver samme præcision for A og B

2 ☐ Kun metode I giver samme præcision for A og B

3 ☐ Kun metode II giver samme præcision for A og B

4 ☐ Metode I og II giver samme præcision for A og B

5 ☐ Metode II og III giver samme præcision for A og B

6 ☐ Ved ikke

- En 0.01% stikprøve fra hver by
  - ◇ Stikprøvestørrelserne er 400 og 600; præcisionen af estimaterne er proportional med $\frac{1}{\sqrt{400}}$ respektivt $\frac{1}{\sqrt{600}}$
- En stikprøve på 400 fra hver by.
  - ◇ Vi får lige gode estimater
- En 0.1% stikprøve fra by A, og en 0.075% stikprøve fra by B.
  - ◇ Stikprøvestørrelserne er 4,000 og 4,500, stikprøven fra B er en lille smule bedre.

Kombinatorik (counting App. 1.)

- Hvis vi har N forskellige elementer, på hvor mange måder kan vi da udtage en stikpøve på $n \leq N$ uden tilbagelægning?
  - ◇ Det første element kan udtages på N forskellige måder.
  - ◇ Det andet element skal udtages ud af en population på $N-1$ individer, hvilket således kan ske på $N-1$ måder.
  - ◇ Alt i alt kan vi udtage en stikprøve på n elementer ud af en population på N, på

$$(N)_n = N(N-1)\dots(N-n+1) = \frac{N!}{(N-n)!}$$

  måder.
- Hvor $(N)_n$ betegner antallet af ordnede stikprøver af størrelse n ud af N elementer

Uden ordning af elementerne

- Vi indfører symbolet $\begin{pmatrix} N \\ n \end{pmatrix}$ til at betegne antallet af måder, hvorpå vi kan udtage en stikprøve af størrelse n ud af N uden ordning.
- Vi kan få en ordnet stikprøve ved at ordne en uordnet,
- Der er $n!$ forskellige måder, hvorpå vi kan ordne n elementer, så

$$(N)_n = \frac{N!}{(N-n)!} = \begin{pmatrix} N \\ n \end{pmatrix} n!$$

- Vi har således

$$\begin{pmatrix} N \\ n \end{pmatrix} = \frac{N!}{n!(N-n)!}$$

Stikprøvetagning med tilbagelægning

- n elementer udtages ud af en population med N elementer, hvor alle elementer har samme sandsynlighed for at blive udtrukket og således, at det samme emne kan udtages hver gang

Stikprøvetagning uden tilbagelægning

- n elementer udtages ud af en population med N elementer, hvor alle elementer har samme sandsynlighed for at blive udtrukket og således, at et emne kun kan udtrækkes en gang

Den hypergeometriske fordeling

- Vi betragter en population, med N individer, hvor hvert individ er karakteriseret ved besiddelse eller mangel af en egenskab - succes/fiasko - modellen.
- Når vi udtager n elementer uden tilbagelægning ændrer den relative forekomst af individer med egenskaben sig mellem hver trækning.
- Vi kan bestemme sandsynligheden for ud af en stikprøve på n at få netop g med egenskaben.
- Sandsynligheden bestemmes som antallet af måder, hvormed vi kan udtage en stikpøve med netop g "positive" i forhold til det totale antal af mulige stikprøver.

Hypergeometrisk fordeling fortsat

- Antallet af måder hvormed vi kan udtage g positive elementer på er $\begin{pmatrix} G \\ g \end{pmatrix}$
- Antallet af måder, hvormed vi kan udtage $b = n - g$ negative elementer på er $\begin{pmatrix} N-G \\ n-g \end{pmatrix}$
- Antallet af måder, hvormed vi kan udtage n elementer ud af N på er $\begin{pmatrix} N \\ n \end{pmatrix}$

- så sandsynligheden for hændelsen A_g at få netop g positive elementer ud af n er

$$P(A_g) = \frac{\binom{G}{g}\binom{N-G}{n-g}}{\binom{N}{n}}$$

Eksempel på hypergeometrisk fordeling

- Et firma, der har været belastet af et dårligt arbejdsklima, har foretaget en anonym tilfredshedsundersøgelse blandt medarbejderne.
- Denne undersøgelse har vist, at der i en afdeling med 19 medarbejdere er 7, der må forventes indledningsvist at modarbejde ledelsesmæssige tiltag til forbedring af arbejdsklimaet.
- Et konsulentfirma har anbefalet at nedsætte en konstruktiv arbejdsgruppe på 3 personer, der skal komme med forslag.
- Det forventes, at gruppen kan præstere nyttige resultater, hvis der er mindst to konstruktive medarbejdere i arbejdsgruppen.

- Vurder mulighederne for, at arbejdsgruppen får succes
- Nedsættelse af arbejdsgruppen kan betragtes som stikprøvetagning uden tilbagelægning.
- Vi definerer hændelserne K_i som hændelsen, at der er netop i konstruktive personer i arbejdsgruppen

$$P(\text{succes}) = P(K_2 \cup K_3) = P(K_2) + P(K_3)$$

$$= \frac{\binom{12}{2}\binom{7}{1}}{\binom{19}{3}} + \frac{\binom{12}{3}\binom{7}{0}}{\binom{19}{3}} = \frac{\frac{12\cdot 11}{2}\cdot 7 + \frac{12\cdot 11\cdot 10}{6}}{\frac{19\cdot 18\cdot 17}{3\cdot 2}} = \frac{682}{969}$$

Afsnit 2.1, 2.2 og 2.5

- Binomialfordelingen p.81 : $P(k\text{successer}) = \binom{n}{k} p^k q^{n-k}$
- Normalfordelingsapproksimationen p.99

$$P(\text{mellem } a \text{ og } b) = \Phi\left(\frac{b + \frac{1}{2} - n\cdot p}{\sqrt{n\cdot p\cdot q}}\right) - \Phi\left(\frac{a - \frac{1}{2} - n\cdot p}{\sqrt{n\cdot p\cdot q}}\right)$$

- Hypergeometrisk fordeling - stikprøve uden tilbagelægning - p.125

$$P(g \text{ gode og } b \text{ dårlige}) = \frac{\binom{G}{g}\binom{B}{b}}{\binom{N}{n}}$$